

Andelko MIRKOVIĆ, kapetan bojnog broda

ULOGA REČNE RATNE FLOTILE U ODBRANI

Jugoslavija spada na šesto mesto u Evropi po veličini unutrašnjih plovnih puteva (reka, kanala i jezera). Veliki prostor, naročito na jezerima, istovremeno je i granični deo teritorije sa susednim zemljama. Sve to ističe potrebu zaštite i korišćenja unutrašnjih plovnih saobraćajnica u miru i ratu.

Ukupna dužina rečnih plovnih puteva (bez jezera) na rekama i kanalima iznosi kod srednjeg vodostaja 2.066 km, a kod visokog 2.488 km. Na ovim saobraćajnicama razvile su se posebne grane delatnosti i rečni transport sa civilnom flotom od 1.185 brodova sa 620.000 tona nosivosti. Reč je o znatnim potencijalima kao: 27.835 raznih plovnih sredstava, brodogradnji sa 12 brodogradilišta, 40 većih i oko 35 manjih pristaništa sa službama iskrcno — ukrcno tehnike i uskladištenja roba, lokaciji velikih objekata drugih industrijskih grana vezanih za upotrebu vode, transport sirovina ili roba.

Navedene i druge osobine ovih voda još će brže rasti sa realizacijom planova regulacije r. Morave, Save, završetkom izgradnje kanalske mreže DTD i Dunav — Sava, sistem Đerdap jedan i dva, povezivanjem r. Dunava sa velikim kanalsko-rečnim plovnim sistemima: Dunav — Rajna — Majna, Dunav — Laba i Dunav — Odra. Time će se ovi tokovi povezati sa Severnim i Baltičkim morem, a u daljoj perspektivi i sa Jadranskim i Egejskim morem. Već sada uz plovne reke i kanale prave se moderne putne magistrale. Sva priobratna veća naselja ubrzano se okreću i spuštaju na obale reka.

Hidrografski sklop svojim postojanjem, karakteristikama i navedenim faktorima, ima veliki operativno-strategijski značaj. Znatno utiče na sve varijante eventualne agresije na našu zemlju i borbena dejstva na široj teritoriji njegovog prostiranja. Svojim pravcem protezanja reke i kanali su ispresecali naročito severni deo naše zemlje, a manje geografsko-taktičke celine, što znatno utiče na izvođenje borbenih dejstava i primenu ratne tehnike.

Za branioca, reke nude pogodne linije za odbranu, omogućavaju dobitak u vremenu radi konsolidacije odbrane po dubini, ali istovremeno otežavaju operativni manevar od prednjeg kraja odbrane ka dubini, u čemu znatnu ulogu ima RRF, koja svojim dejstvima u sadejstvu sa jedinicama KoV i RV treba da spreči brzi prodor neprijateljskih flotila u bok i pozadinu naših snaga i da omogući našim snagama brz manevar preko reka i kanala. Ovo se postiže planskim zaprečavanjem svih plovnih puteva koji vode u pozadinu i bok naših snaga, vodeći računa da se ne suzi manevarski prostor za vlastite snage, ispoljavanjem aktivnih dejstava na neprijateljske rejone prelaza preko reka.

Vodeni put Dunava u vojno-strategijskom smislu, uvek je imao važnu ulogu. Otuda je i značaj rečnih flotila na njemu kao sastavni deo oružanih snaga poznat od najranijih vremena. Prva rečna ratna flotila pojavila se sto godina pre nove ere, zatim slede rečne ratne flotile Huna u V veku, Avara u VI veku, Bugara, Vizantije, Mađara, Austrijanaca, Nemaca, Rumuna i rečna ratna flotila SSSR-a u II otadžbinskom ratu, koja je svojom snagom, mestom u borbenom poretku armija koje su oslobađale Evropu od hitlerovske okupacije, razvile veoma komplementarne jedinice za zajednička dejstva sa jedinicama KoV i RV. Veličina, sastav i organizacija rečnih ratnih flotila kroz historiju bila je različita, zavisno od mesta, uloge i zadatka koji su im postavljeni u pojedinim ratovima, a negde i u pojedinim etapama rata. Svima je bilo zajedničko da su sve države i njihove armije, koje su se kretale preko ovog hidrografskog sklopa ili vladale njegovim prostorom, imale jake rečne ratne flotile. Druga zajednička osobina sastojala se u tome što su rečne ratne flotile stalno usavršavane u pogledu otpornosti brodova, njihovih manevarskih svojstava, povećavanjem njihove ubojne moći, pa do raznovrsnosti njihove namene.

Isto tako, rečne ratne flotile su u organizacijskom smislu izrastale u združene jedinice i danas čine komplementarne celine koje mogu dejstvovati samostalno i u sadejstvu sa jedinicama ostalih vidova i rodova. Primera efikasnosti dejstava rečnih ratnih flotila kroz historiju ima mnogo. U drugom svetskom ratu na Dunavu u završnim operacijama RRF SSSR-a je izvela oko 20 taktičkih desanata i desantnih prepada, prevezla oko 1,300.000 vojnika sa opremom, prevezla 1.463 tenka, 7.695 artiljerijskih oruđa, 33.700 vozila, milionske tone opreme i ratnog materijala. Ratujuće strane su položile 5.000 mina, uništile 755 plovnih objekata i po završetku rata izvršile razminiranje Dunava, Save, Drave i Tise na celoj dužini plovnog puta.

Posle II svetskog rata na r. Dunav zadržale su se rečne ratne flotile SSSR, Rumunije, Bugarske, Mađarske i Jugoslavije, uglavnom sa onim snagama koje su deystvovala u završnim operacijama na Dunavu. Kasniji razvoj političkih odnosa među podunavskim zemljama bitno je uticao na organizacijsko-formacijske strukture rečnih ratnih flotila. Polazeći od toga da pomenute zemlje, izuzev Jugoslavije, pripadaju Varšavskom ugovoru, to je preraspodela zadataka izvršena među njima. Tako osnovu rečne ratne flotile Mađarske, Rumunije i Bugarske čine defanzivne snage sa zadatkom izviđanja, protivmnske odbrane plovnog puta na r. Dunav, obezbeđenja manevra za vlastite snage KoV. Za razliku od njih, SSSR razvija tipično ofanzivne snage, čineći jednu komplementarnu celinu sa jedinicama KoV i RV, namenjenih za ofanzivna dejstva na osnovnim rečnim pravcima. Regulacija r. Dunav (sistem Đerdap) i povezivanje sistemom kanala sa Severnim i Baltičkim morem imaju odraza i na izgradnju ratnih brodova kod SSSR-a koji nose karakteristike morsko-rečnih brodova. Sve je ovo uticalo i na organizacijsko-formacijsku strukturu. Nekadašnja Dunavska flotila SSSR-a rasformirana je 1961. godine, a snage namenjene za dejstva na Dunavu nalaze se u sastavu Crnomorske flote. Zavisno od potreba ove snage uvek mogu biti ojačane brodovima i avijacijom Crnomorske flote.

Ostale zemlje podunavlja — Austrija, Nemačka i Čehoslovačka, raspolažu patrolnim čamcima za patrolnu i carinsku službu na Dunavu.

Našim narodima dejstva na rekama su prisutna još od najranijih dana prodiranja južnih Slovena na ovo područje. Posebno su poznata dejstva šajkaških flotila i flotile srpskih despota. U I svetskom ratu Srbija je uz pomoć Saveznika formirala 1915. godine svoju flotilu koja je imala nekoliko rečnih patrolnih čamaca, torpednih čamaca, obalsku protivbrodsku artiljeriju i instalirane torpedne stanice na obali.

Između I i II svetskog rata bivša Jugoslavija je imala svoju flotilu, čiju su osnovicu sačinjavala 4 monitora, dobivena na osnovu reparacija od Austrougarske (»Sava«, »Drava«, »Morava« »Vardar«), i nekoliko ostalih pomoćnih brodova. Naravno, o dejstvima ove flotile, kao i ostalih oružanih snaga bivše Jugoslavije, zbog poznate izdaje rukovodstva, ne može se mnogo reći. Monitor »Drava« pružio je otpor Nemcima, štiteći povlačenje razbijene bivše jugoslovenske vojske i noseći se hrabro sa nemačkim »štukama«, sve dok u borbi nije bio potopljen.

Ostali monitori potopljeni su od vlastitih posada, a baza u Novom Sadu razrušena. Akvatorija vodenih komunikacija stavljena

je pod upravu okupacionih vlasti i kvislinških snaga. Međutim, razvoj NOP-a i partizanskih jedinica, slično kao u partizanskom ratu na moru, utiče na stvaranje prvih veza preko reka. Pored prelaza koji su bili diktirani operativnom situacijom određene partizanske jedinice, bilo je organizovanih stalnih ilegalnih prelaza za prevoz štabova, kurira, boraca, raznog materijala. Više takvih veza bilo je na Kupi, Savi, Dunavu, Tisi i Drini, odnosno na onim rekama koje su razgraničavale raskomadane delove bivše Jugoslavije.

Iako je bilo pojedinačnih prepadnih dejstava na rečne komunikacije od samog početka oružane borbe u Jugoslaviji dejstva na komunikacijama nisu zauzimala važno mesto. Tek formiranjem 1. pomorske čete (Naredba broj 28 od 11. 09. 1944. godine GŠ NOV i POJ Zbirka dokumenata NOB, tom I, knjiga 8, str. 376), kojoj su dati konkretni zadaci da se onemogućí plovidba neprijateljskim brodovima na Dunavu, počela je faza intenzivnije borbe partizanskih jedinica za sprečavanje plovidbe na unutrašnjim plovnim putevima. Neposredno posle oslobođenja Beograda u oktobru i novembru 1944, zbog narastanja potreba za snabdevanjem naših jedinica na sremskom frontu i oslobođenih mesta i gradova, formirane su mornaričke baze u Kladovu, Šapcu i Novom Sadu. Baza iz Šapca je premeštena u Sremsku Mitrovicu i Slavonski Brod ovisno o pomeranju fronta. Drugog novembra 1944. je formirana Komanda rečne plovidbe pri Povereništvu za saobraćaj Nacionalnog komiteta za oslobođenje Jugoslavije. Pod njenom je komandom bio celokupan saobraćaj na rekama. U svom sastavu Komanda rečne plovidbe imala je 13 rečnih patrolnih čamaca, naoružanih mitraljezima, minobacačima i topovima 20 mm, 10 motornih čamaca i nekoliko pomoćnih brodova. Sa tako skromnim sredstvima, bez stručne kadrovske popune, komanda je dobila veoma odgovorne zadatke, na primer:

- čišćenje i održavanje plovnih puteva,
- snabdevanje jedinica I armije na sremsko-slavonskom frontu borbenim potrebama,
- prebacivanje jedinica preko Save i Dunava,
- forsiranje r. Save I armijom,
- samostalne izviđačke i prepadne akcije protiv neprijateljskih grupa na obalama reka.

Tokom 1944. godine jedinice naše RRF su prebacile na sremsko-slavonski front 342.000 vojnika, 2.500 motornih vozila, 11.000 zaprežnih kola, 2.500 lakog i teškog naoružanja, 35 tenkova, 5.000 grla stoke i 1.000 vagona raznog materijala.

Jedan deo flotile bio je prebačen kopnom na r. Drinu gde je kod Zvornika na 9 dana prebačeno 42.000 vojnika, 2.300 grla stoke. 1.000 kola i oko 300 tona raznog materijala.

Po završetku vojnih operacija, pred RRF postavio se veoma složen zadatak razminiranja plovnih puteva na kojima je tokom rata bilo položeno 1.131 mina (Dunav, Sava, Tisa i Drava). Naša flotila, uz pomoć flotile SSSR-a, izvršila je ovaj zadatak veoma skromnim sredstvima i stekla ogromno iskustvo koje se kasnije koristilo u vaspitanju i obuci mladih generacija.

Posleratni razvoj RRF bio je usmeren na jačanje njene borbene moći, usklađen sa namenom i zadacima u pojedinim fazama našeg posleratnog razvoja i mogućnostima materijalnog ulaganja. U našim brodogradilištima izgrađivani su rečni minobacači, oklopni čamci, osposobljeno je više desantnih brodova koji su bili potopljeni u našim vodama u završnim operacijama, remontovan monitor »Sava«, izgrađen veći broj patrolnih čamaca, obezbeđena minolovna oprema i podvodno minsko naoružanje, razvijen celokupni sistem protivminske odbrane, razvijen bazični sistem za materijalno i tehničko obezbeđenje, snabdevanje i zbrinjavanje flotile, kao i ostali elementi za uspešnu borbu i odbranu unutrašnjih plovnih puteva u miru i ratu.

U sklopu modernizacije celokupne JNA i rečna ratna flotila dobila je svoje odgovarajuće mesto, i u pogledu školovanja kadra i u razvoju novih borbenih sredstava — izgradnja savremenih brodova, novog minskog i protivminskog naoružanja, uvođenjem elektronike na postojeće brodove, osavremenjavanje i jačanje njene borbene moći.

Polazeći od geostrategijskog položaja Jugoslavije, koja se nalazi na centralnom delu Balkana i time se našla između vojnih blokova, razdvajajući njihova južna krila — govori se o važnosti odbrane severnog dela naše teritorije koji je poznat bogatstvom vodenih puteva i istovremeno vodenih prepreka. Današnje armije raspolažu raznovrsnim sredstvima za savlađivanje vodenih prepreka, uključujući i helikopterske desante, ali savremena borbena dejstva vezana su za ogromne koncentracije u živoj sili i tehnici, za pothranjivanje borbenim i drugim materijalnim potrebama u velikim količinama i za dugo vreme. Prema tome, borbena dejstva na rekama i oko njih uvek će iziskivati potrebu namenskih jedinica, i od agresora i od branioca radi korišćenja njihovih mogućnosti da se reke što potpunije prilagode opštim borbenim potrebama. Za agresora će u svakom slučaju to u prvoj fazi predstavljati prepreku, a kasnije će težiti ka tome da mu reke služe kao sigurniji put sa daleko većom propusnom

moći. Reke pružaju braniocu mogućnost stvaranja uzastopnih žilavih borbenih linija, koje, uz korišćenje namenskih jedinica za borbu na rekama, mogu ove linije učiniti još žilavijim, miniranjem vodenih površina na pravcu kretanja agresora, omogućavanjem brzog manevra jedinicama KoV u bok i pozadinu neprijatelja, vršenjem diverzionih i taktičkih desanata preko i duž reka, omogućavanjem manevra vlastitih snaga jedinica KoV prema dubini borbenog poretka, odnosno iz dubine borbenog poretka ka frontu snabdevanjem jedinica na frontu svim borbenim potrebama, evakuacijom stanovništva i ratne privrede, odnosno pothranjivanjem ratne privrede potrebnim sirovinama i snabdevanjem stanovništva. Podrazumeva se da unutrašnji plovni putevi čine sa putnom i železničkom mrežom jednu celinu, ali su vodene komunikacije manje osetljive na ratna razaranja i u dosadašnjim ratovima imale veću propusnu moć.

Konceptom ONO, rečna ratna flotila dobila je još više na značaju i to u prvom redu u mogućnosti korišćenja reka i svih potencijala na njima za odbranu zemlje. Ogroman je potencijal, oko 28.000 registrovanih plovila na unutrašnjim plovnim putevima, i ako se to pravilno ukomponuje sa ostalim privrednim i ljudskim mogućnostima, koje su uz reke i oko njih, onda je zaista teško zamisliti agresora koji bi mogao slomiti i ovladati takvim preprekama. Zbog toga mirnodopski sastav RRF i nije ništa drugo nego okosnica ili jezgro jednog ogromnog ljudskog i tehničkog potencijala koji u mirnodopskom periodu treba obučiti i pripremiti za ONO na rekama.

U odnosu na karakteristike vojišta uz reke i oko njih i potrebe osnovnih jedinica koje ga brane, RRF se uklapa po osnovnim zadacima koje može samostalno da izvršava i drugi deo zadataka koji čine zajednička dejstva.

Samostalna dejstva rečna ratna flotila izvodi u sledećem:

— uspostavlja patrolno-izviđačku službu na rekama radi blagovremenog otkrivanja i javljanja o pokretima plovnih jedinica agresora;

— vodi borbu sa plovnim jedinicama agresora i ne dozvoljava njihovo uklinjavanje u borbeni poredak vlastitih jedinica;

— organizuje službu protivminskog osmatranja i javljanja radi otkrivanja položenih mina na vlastitoj akvatoriji;

— vrši protivmiska izviđanja i sprovodi konvoje — brodske povorke kroz minska polja;

— određuje režim korišćenja plovnih ruta na rekama;

— zaprečava reke minama i drugim sredstvima;

— razminira ili otvara prolaze kroz minske prepreke;

— izvodi artiljerijska prepadna dejstva na isturene vatrene tačke i ostale objekte agresora na reci i neposredno uz reku;

— izvodi diverzantske prepade na mestima prelaza agresora i po važnijim objektima na reci i u pozadini neprijatelja;

— prevozi ljudstvo, materijal i tehniku duž i preko reka;

— održava vezu između delova vlastitih trupa kada se nalaze na obe strane reke;

— opslužuje borbenim potrebama veće gradove na vodi koji vode borbu u okruženju.

Zajednička dejstva rečna ratna flotila ostvaruje sa operativnim jedinicama KoV, RV i teritorijalnim jedinicama u svim dejstvima koja se izvode na rečnom vojištu, a to se naročito ispoljava u sledećem:

— pri forsiranju reka od strane operativnih i teritorijalnih jedinica;

— prilikom uspostavljanja odbrane mostobrana;

— kod napadnih i odbrambenih dejstava vlastitih jedinica KoV duž reka;

— prilikom izvlačenja jedinica KoV preko reka;

— kada se izvodi desant u bok ili pozadinu fronta neprijatelja;

— za vreme obilaska neprijateljskog fronta;

— u organizaciji zaprečavanja reka;

— u organizaciji zaštite plovnih komunikacija na rekama, naročito mesta prelaza, važnijih mostova i ukrcno-iskrcnih luka;

— prilikom izvođenja borbenih dejstava u okruženju, naročito većih mesta i gradova na reci.

Izvođenje zajedničkih dejstava RRF, KoV, RV i jedinica TO predstavlja složeno borbeno dejstvo na rekama, pa iziskuje već u miru stalno uvežbavanje i međusobno upoznavanje. Posebno je važno da starešine u jedinicama KoV, RV i RRF poznaju međusobne mogućnosti i na taj način obezbede uspešno sadejstvo po mestu, vremenu i prostoru.

Uloga naše RRF dobija veći značaj realizacijom koncepcije opštenarodne odbrane, povećanjem manevarske i vatrene moći njenih snaga, njihovom svestranijom primenom u interesu odbrane zemlje.